

Mihályi Molnár László
 a Kassai Szakkay József Szakközépiskola
 pszichológia-magyar szakos tanár,
 nevelési tanácsadó:
 e-mail: mihályi mml.szepsi@gmail.com

Magyar élet és magyar oktatás Kassán és térségében

Az első világháborút követő terület-sonkítások miatt Abaúj-Torna vármegye északi területe is (a Hernád és a Bódva vízgyűjtő területének felső szakasza) Csehszlovákiához került, amit már 1918 végén katonai megszállással igyekezett előre biztosítani a francia bankok támogatását élvező cseh hadsereg. Ennek a területnek a déli részén a magyar őslakosság volt többségben, de a Bódva északi folyása mentén Mecenzéfen és Stószon sem a szláv, hanem a német (a 13. századtól betelepülő mánta) népesség dominált. Kassa, mely a 14. század óta a Magyar Királyság második legjelentősebb városa volt, elsőként városi címerrel, majd a török hódoltság idején (amely a várost nem sújtotta megszállással) központi szerepet is kapott, politikai és kulturális ér-

telemben (Bocskai és Bethlen Gábor is székeltek itt, a térségében Göncön készült az első bibliafordítás és Vizsolyban a nyomtatás, a 17. sz. közepén egyeteme lesz, a 18. században pedig a magyar irodalom és a nyelvújítás, majd a színjátszás bázisa is itt alakult ki). Ez a központi helyzet csábította közelebb, főleg az északabbi területekről a lakosokat, ezáltal a 19. század végére a nyelvhatár Kassáig húzódott le (egyébként földrajzilag Kassa a legészakibb magyar város, ahol magyar iskola van: magyar óvoda, alapiskola, gimnázium és 142 éves hagyományokkal rendelkező ipari szakközepiskola.

A korabeli helyi viszonyait az irodalom is rögzítette olyan jeles alkotásokban, mint Márai Sándor: *Egy polgár valomásai, Kassai őrjárat, Vé-*

csey Zoltán: A síró város, amelyeknek szociográfiái hűségét nincs okunk megkérdőjelezni. Önmagáért beszél a tény, hogy Kassa 1920-ban Márai apját, Grossschmid Gézát választotta a prágai parlamentbe szenátornak a Magyar Keresztényszocialista Párt színeiben, amelynek emlékét, beszédeit a *Kisebbségi sors* c. könyvében örökítette meg. Fábry Zoltán pedig már a húszas évektől bírálja a magyar iskolaügyet szándékosan elsorvasztó államhatalmi intézkedéseket és az általuk támogatott Slovenská liga magyarellenes diverzióját. („Amikor tehát a tanügyi kormányzati körök azon iparkodnak, hogy Szepcsiben egy nagy körzeti szlovák polgárit létesítsenek, akkor a veszély a magyarság szempontjából nyilvánvaló, mert a Szepcs-i járás szlovák nyelvterüle-

te messze esik Szepsitől. „Az elvetélt kisebbségi jog elvetélt demokráciára utal.” „A veszély nyilvánvaló: az alsikkadt magyar polgári (iskola) csak az elsikkadó magyarság tükörképévé torzulhat.” „A szepsi magyarság ügyét a kisebbségi magyarság ügyévé kell terebélyesíteni..... a Szepsi járásban vagyunk, amelynek örök szegényfoltja marad Csécs és Makranc, a két hírhedetté vált színmagyar község, magyar iskola nélkül” – A magyar nyelv szlovenszói sorsa, Magyar Nap, 1938. /Megjegyz.: egyébként e két helyen azóta sincs magyar iskola.) A két világháború között inkább csak adminisztratív sorvasztás zajlott, illetve nagy pénzeket áldoztak a szlovák iskolák megnyitására ingyenes tanszerekkel, tízóraival a magyar községekben. 1945 és 1949 között viszont teljes jogfosztással, pogromokkal, kivégzésekkel, kitelepítéssel, vagyonekobzással, szovjet lágerbe hurcolással és egyéb módszerekkel is zajlott a megfélemlítés. Kassán és környékén ez a terror sokkal mélyebbre szántott a lelkekbe és emlékezetbe, hiszen itt hirdették ki azt a kormányprogramot, amely az elnöki dekrétumok által a csehszlovákiai németek és magyarok teljes felszámolását (kitelepítését, asszimilálását vagy akár fizikai likvidálását) legalizálta. A Petrov tábornok alá tartozó halálbrigádok kutattak a magyar intézmények egykori vezetői után, majd tízezreket deportáltak Csehországba vagy Magyarországra, magyar fiatalok tízezreit hurcolták el kényszermunkára a Szovjetunióba, ahol a többség meghalt, s akik hazajöhettek, csak 1954-ben tehették a mai napig rehabilitáció nélkül. A Magyarországgal határos terület magyarságát, hogy Kassáig ne maradjon etnikai folytonosság, szinte egészében elvitték (ilyen pl. Szina, Perény). Akiket meghagytak, azokat azzal az ígérettel zsarolták meg, hogy amennyiben reszlovakizálnak (szlováknak vallják magukat), s ezt írásba is adták, akkor nem veszik el a házukat, földjüket (ez a vagyontalanabb réteget érintette, mert a tehetősebb magyar gazdákat szinte kivétel nélkül kitelepítették: pl. Buzita estében). Ezek a megfélemlítő intézkedések, mivel sem jóvátétel, sem kárpótlás, sem bocsánatkérés nem történt, napjainkig befolyásolják a meghurcoltak és utódaik véleményalkotását, és azt jelzik, hogy az ország még mindig adós és elmaradt a demokratikus intézményrendszer kialakítása terén. Amikor 1950-től megnyílhattak a magyar iskolák,

akkor sokan éltek a lehetőséggel, sőt a kassai magyar ipari országos hírű, nagy létszámú intézmény lett, amely az 1970-es évek elején közel 1000 diákot oktatott, de a kassai és szepsi gimnázium és a szepsi mezőgazdasági szakközépiskola is nagy létszámmal működhetett. Teljes szervezettségű alapiskola működött magyar osztályokkal Szinán, Nagyidán és Jászón is, ahol ezeket a hetvenes-nyolcvanas években módszeresen elsorvasztották. Megmaradtak viszont az önálló magyar igazgatás alá tartozók Szepsiben, Tornán és Buzitán. Szinte minden magyar településen működött legalább egy kisiskola (kivétel Csécs és Makranc, mert ott a zsellérszülők adták fel önként pénzt és előnyökért már a húszas években, s azóta sem akadt bátorságuk, hogy gyermekeik számára egészséges oktatási viszonyokat teremtsenek), de ezek is elsorvadtak helyenként az alacsony szaporulat, illetve a szlovák iskolába iratásoka miatt (Jánok, Reste, Bodoló, Szeszta, Szádelő, Vendégi, Debrőd, Áj, Hím, Somodi, Felsőlánc, Zsarnó). 25 éve, a rendszerváltáskor a Kassa-vidéki járásban, ahol a magyarok aránya nem érte el a 20 százalékot sem, a magyar iskolák a szakadék szélére kerültek, ami a hatalmi háttér munkájának is köszönhető. Szepsi magyarságának aránya száz év alatt 98%-ról 30% alá süllyedt, viszont a térség roma lakossága mintegy tízszeresére gyarapodott, ami azt eredményezte, hogy a magas roma arányú magyar falvakban, ha megnyitották a szlovák iskolát, ott a nem romák már nem a magyar iskolát választották. Ez nem faji alapú idegenkedés volt, hanem a higiéniai, erkölcsi és szociális normák hiányában lévőekkel szembeni távolságtartás, aminek hátrányos következményeit a közbiztonság, a foglalkoztatottság is megérzi, és a település adóbevételei és kiadásai is megsínylenek. A népeség etnikai arányait nem csupán az asszimiláció bontotta meg, hanem a bevándorlás, a kassai ipari létesítmények szívóhatása is, mivel dél felől a határ miatt nem jöhettek munkások, ezért az északi területek szlovák népességét vonzották ide (ebben legjelentősebb a vasmű, jelenlegi neve USS). A kialakult új lakótelepeken magyar iskola nem nyílt, ezért Kassán az itt élők többsége a közeleli lakótelepi szlovák iskolába járatta gyermekeit, viszont a belvárosi régi kassaiak a korábbi megfélemlítések hatása alatt nem merték vállalni magyarságukat, ugyanis az 1945 után kiadott

elnöki dekrétumokban magyarnak lenni nagyobb bűnnek minősült, mint fasisztának, és a magyarságot nem csupán a népszámlálási adatok, hanem a magyar iskolai vagy magyar egyesületi tagság szerint is megbélyegezték, és a deportálásra és vagyonekobzásra kijelöltek listájára tették. Kassa magyar iskoláját tehát főleg a vidékről később bevándorlók gyermekei töltötték meg, olyan falvak lakosai, ahol még dacos elszántsággal őrizték és védtek elődeik hagyományait, hitét, nyelvét. Az egyházak elleni támadások következményei aztán további gerincferdülésekhez vezettek. Kétfrontos küzdelembe kevesen kezdtek: vagy az anyanyelvi iskolát választották, vagy az egyházat. (a tapasztalat azt mutatja, de egyelőre erre nincs mért adat, hogy jelenleg azoknak az unokái járnak magyar iskolába, akik mindkettőt vállalni bátorok voltak: templomot és iskolát, mint azt a költő is előrelátóan követelte!). Az állhatatos helytállásban megerősödött nemzedék az utódok számára is jellemes erkölcsi példát mutatott fel. A gyenge vagy elkorcsosult jelleműek saját gyermekeik számára az elsorvasztó idegen nyelvű iskolát választották, s elveszték a magyar közösség számára.

Közel negyedmillió lakosával Kassa az ország második legnépesebb városa. 1891-ben a 28 ezer lakosból 49,1%-a magyar anyanyelvűnek vallotta magát, 33,6% szlováknak, 13,5% pedig németnek. 1910-ben a város 44 000 lakosából 75,4%-a volt magyar, 14,8% szlovák és 7,2% német. A két világháború között a statisztikai arányok megfordultak, a többség szlováknak vallotta magát, de a 67 ezer lakosú város 1941-ben újra magyar többségű volt. Kassán a 2001-es népszámlálási adatai alapján 236 093 lakosából 210 340 szlovák (89,1%), 8940 magyar (3,8%), 5055 roma (2,1%), 2803 cseh (1,2%), 1279 ruszin, 1077 ukrán és 398 német volt.

A legutóbbi (2011) népszámláláskor Kassán a 240 ezer lakosból csupán 6 382 vallotta magát magyarnak, ami az összlakosság 2,65 százaléka. Ez a sorvadás egy népirtással felérő lelki katasztrófának a bizonyítéka a pusztító történelmi földrengések után.

A Kassa-vidéki járásban a közel 120 ezer lakosból 11 845 volt magyar nemzetiségű, ami 9,9 százalékot jelent csupán (ám összesen 17 392 fő jelezte, hogy magyar anyanyelvű). A járás legnagyobb települése Szepsi, ahol 11 000 lakosból már csak 29,6% volt magyar nemzetiségű, bár 1991-ben még ma-

gyar többségű volt, és 2001-ben is 4158 magyar volt és 4847 szlovák (és 353 roma).

Ezek az adatok és változások is mutatják, hogy nagyon drasztikus etnikai átalakulás zajlott le nagyon rövid időn belül, aminek okai nem csupán a bevándorlásban vagy egyes népcsoportok intenzívebb népszaporulatában keresendők, hanem a különböző okokból bekövetkezett asszimilációs folyamatokban is. A vegyes házasságok szinte kivétel nélkül a szlovák iskola felé irányítják a gyermekeket, akik felnőtt korukban már többségükben szlováknak nevezik magukat, s az ő gyerekeik pedig már teljesen szlovák identitást vallanak. Vagyis 2-3 generáció alatt a magyar népesség a felére apad. Ebben lassabban, nem ilyen meredek arányban, de így is többséget jelentően szlovák identitásúak lesznek a mindkét oldalról magyar szülők gyermekei a szlovák iskolában, ami szintén jelentős, mert a tisztán magyar származásúaknak csak a fele kerül (vagy annál kevesebb) anyanyelvi, vagyis magyar tannyelvű iskolába. Ennek oka közt egy két évtizede végzett felmérésben az úgynevezett érvényesülést, a negatív tapasztalatokat, a munkaadó ráhatását, a környezetben lévő vezető személyek példáját, a romák magas arányát a magyar iskolában, az ország elvárásait, a szlovák médiák híreszteléseit is említették. Közben egyre nehezebb érvekkel bizonyítani, hogy az anyanyelvi oktatás a lelki egészség, a személyiség fejlődése és a közösség megtartó kötelei mennyire fontosak és lényegesek. Az egyre növekvő munkanélküliség is nagy hatással van erre a helyzetre, mert azt látják, vagy azt hiszik és érzik, hogy egy szlovák talán könnyebben jut munkához. Sok helyen a magyar óvoda hiánya is szűkíti a továbblépést, s „ha már úgyis megtanult az óvodában szlovákkul” alapon szlovák iskolába íratják a gyermeküket. Önfeladásnak tűnhet mindez, de ahol tömegével fordulnak elő ilyen esetek, ott a társadalom, a rendszer és a hatalmi gépezet torzult állapotát kell feltételeznünk, korábbi előítéletek, megítélések, megfélemlítések továbbélését, illetve a jelenlegi viszonyok értelmezését, jogviszonyait, toleráns vagy éppen deviáns megnyilatkozásait. (Malina Hedvig ügye, szurkolóverések, magyar emlékművek és szobrok meggyalázása, kettős állampolgárság, az alkotmány be nem tartása a kormányzat részéről, a hatóságok kettős mércéje stb.) Régen fájó pont az a tény, hogy az iskolába előkészítők, magyar nyelvű óvodák csak esetlegesen

vannak jelen, annak ellenére, hogy két évtizede is alapkövetelmény volt, hogy olyan polgármestertől vonják meg a politikai támogatást a magyar érdekképviselőtől, de a személyes hiúságok, a szakmai dilettantizmus és korlátolt-ság miatt ezt nem tartották be (aminek mellesleg másodlagos tüneteként a politikai érdekképviselőt leszerelésének lehettünk tanúi). Tornán például nincs magyar óvoda, és most a magyar iskola a teljes leépülés felé halad. Szepsiben viszont a jó és erős magyar óvoda biztos háttérrel ad a magyar iskolának, viszont Szepsiben csak egy magyar óvoda működik, és a lakótelepen sok magyar szülő oda adja be gyermekét, s innen már könnyű a közeli, lakótelepi szlovák iskolába tovább adni... A csatolt (egykor színmagyar) Bodolóból, az óvodából pedig már évek óta alig indul gyermek a magyar iskolába, s a felelősök mintha nem akarnak észrevenni, milyen egészségtelen agitációnak vannak kitéve a szülők. Buzita viszont jó példa az óvoda, az iskola és az önkormányzat együttműködésére, és az is, hogy a megszűnt, felszámolt szeszai, komaróci, nagyidai iskolák után ezekbe a falvakba, és igény szerint máshová is iskolabuszt járatnak, az iskola sikeresen pályázott egy rövid úszómedencére, ami növelte az iskola vonzerejét. Szepsiben az iskola felújítása, korszerűsítése ellenére és annak dacára, hogy kiváló eredményeket tudnak elérni a sport, kultúra és tanulmányi versenyek terén, ám a roma közösségekből érkező, gyakran csak roma nyelvet beszélő és értő, szociálisan hátrányos helyzetű, speciális nevelést igénylő, higiéniaileg visszamaradott tanulók létszáma egyre nő, ezért gyakori az a kifogás, hogy ezért nem íratják ebbe: aztán vagy Buzitára vagy Kassára, illetve a szlovák iskolába viszik gyermekeiket a szülők.

Meg kell még azt is említeni, hogy a térség nem csupán a roma közösségek, csoportok halmozottan hátrányos helyzete miatt tartozik a leszakadók közé, hanem a magas munkanélküliség is terheli, mert szakképzett, gyakran egyetemi végzettségűek számára sincs munkalehetőség. Az iskolai viszonyokban ezt még tovább terheli, hogy nagyon sok tanuló csonka családban nő fel, a szülők gyakorta külföldön dolgoznak, és nincs kellő felügyelet otthon: ennek következménye a zavaros értékrend, delikvencia, iskolakerülés, szellemi igénytelenség, iskolakerülés stb.

Legyen bármi oka annak, hogy a szülők többsége nem az anyanyelvi oktatást választja, viszont tény, hogy az iskola

később döntő mértékben befolyásolja az identitás irányát, vállalását és a következő nemzedék orientálását.

A jelenlegi állapotok és viszonyok elemzése rávilágíthat néhány folyamatra és jelenségre.

A teljes szerkezetű (1-9 osztályos) magyar tannyelvű iskolák Kassán és térségében:

Település	2006	2013	2014
Kassa	231	191	199
Szepsi	485	536	490
Torna	254	167	140
Buzita	162	126	132

(Szepsiben a szlovák alapiskolákba 913 tanuló jár, de ezt nehéz összehasonlítani alapként venni, mert mind a magyar mind a szlovák alapiskolákba járnak vidékről, különböző helyekről, főleg a felső tagozaton, ahol nem a roma környezetből érkezők emelik a létszámot: magyar felső tagozatos 233 / szlovákba jár 510)

Kisiskolák, amelyek fennmaradtak, ill. megnyílt egyházi Udvarnokiban:

Udvarnoki	-	9	22
Alsólánc	10	10	8
Péder	10	15	14
Tornaújfalú	13	11	8

Mindent egybevetve 2006-ban volt összesen: 1165 magyar alaiskolás. 2014-ben pedig: 1013. Ez nyolc év alatt közel 150 fő fogyást, mintegy 13 %-ot jelent.

Az alapiskolák tanulószáma csökkenése a középiskolákat hozza szintén kiszolgáltatott helyzetbe. Kassán a Márai Sándor Alapiskola és Gimnázium, valamint a Szakkay József Szakközépiskola (a 142 éves Ipari – jelenleg közigazdasági, mechatronikai szakkal, valamint informatikai irányultságú műszaki líceummal), Szepsiben pedig az alapiskolával közös igazgatású és az önkormányzat felügyelete alá tartozó gimnázium és egy szakközépiskola (valaha mezőgazdasági gépésítő szak volt, jelenleg vállalkozói és műszaki szakkal rendelkező – szlovák és magyar tannyelvű osztályokkal) működik. Mindkettő hiányzó évfolyamokkal és kis létszámú osztályokkal az alacsony jelentkezési arányok miatt. A kassai középiskolákba a diákok nem csupán Kassáról és térségből járnak

be, hanem a Bodrogek, Ung vidék és Rozsnyó, Rimaszombat körzetéből is érkeznek hagyományosan, bár ez a szám is egyre csökken (az útiköltség, kollégiumi költség mellett főleg az említett térségek szintén alacsonyabb alapiskolai tanulószáma miatt). A kassai szakközépiskola pozitívuma, hogy egy hároméves okleveles specialista címet adó felsőfokú képzést is folytat szállítmányozási logisztika és számítógépes gépszerkesztés szakkal.

A magyar tannyelvű középiskolák számadatai:

Márai S. Alapiskola és Gimnázium, Kassa	132 tanuló
Szakkay József Szakközépiskola:	140 tanuló
Szepsi Szakközépiskola:	88 tanuló
Szepsi Gimnázium:	23 tanuló
Összesen	383 tanuló

A számok azt tükrözik, hogy az anyanyelvi oktatásban részesülők aránya jóval alacsonyabb, mint a térség (szintén alacsony) magyar nemzetiségi aránya,

vagyis ez a szám előre jelzi a magyarok részarányának apadását (a népességben az idősebb nemzedék is jelen van, az iskola viszont a felnövekvő nemzedék számarányát tükrözi).

Ez a statisztika arra figyelmeztet, hogy (esetleg Rozsnyót is beleszámítva) a csökkenő tendenciákat is figyelembe véve ebben a térségben a jövőben legfeljebb 1 gimnázium és 1 szakközépiskola tartható fenn.

Szezsiben 2015-ben nyílik meg a Salkaházy Sára Egyházi iskolai intézmény (óvoda, alapiskola, gimnázium), amelynek beruházási tervében kollégium is szerepel, tehát egy egész régió számára tud akár igényesebb oktatási feltételeket is megteremteni (viszonylag távolabb a hatalmi beavatkozástól, határozottabb erkölcsi értékrend kialakítására ad módot, a szülői háttér támogatottsága kedvezőbb, jobb lehetőség a szülők és az iskola együttműködésére). Itt a gimnáziumi képzés helyzete megoldódhat, viszont a szakközépiskolai képzés számára az önálló magyar igazgatású, kollégiummal is rendelkező, jól felszerelt kassai belvárosi Szakkay József Szakközépiskola nyújt perspektívát. A kisiskolákat, ha a minisztériumi tervek

megvalósulnak, vagy ha az önkormányzatok erre nem kapnak költségvetést, támogatást, akkor nehéz lesz megtartani, ami viszont ismét egy olyan döntés elé állíthatja a szülőket, amelynek végén mégsem az anyanyelvi oktatást választanák. Az udvarnoki egyházi Szent István Alapiskola viszont kedvező visszhangra talált, és megfelelő létszámmra növekedett. A szepsi egyházi iskola akár a Bódva völgyének déli, magyarországi és eddig leszakadó, elnéptelenedő és elmaradottabb viszonyokra ítélt területéről is fogadhatna diákokat (Hídvégardó, Tornaszentjakab, Komjáti, Bódvaszilás), ahol az iskolák közül néhány már elsovadt, de a legközelebbi középiskola messzebb van (30-40 km), viszont Szepsi csupán 15-20 km.

Összegezve: a kassai régióban drasztikusan lecsökkent magyar nemzeti jelenlét az iskolákat olyan helyzetbe hozta, hogy ebben csak úgy lehet színvonalasan talpon maradni, ha az egyházi iskolák megerősödnek, kivonják magukat a hatalmi gépezet nyomása alól, a pályázati rendszerben sikeresek lesznek, és már az is eredmény lehet az elkövetkező 5 – 10 esztendőben, ha az apadás megáll.

